

ANDREAS TIETZE, TARİHİ VE ETİMOLOJİK TÜRKİYE TÜRKÇESİ LUGATI (CİLT 2, F-J, WIEN 2009)'NA KATKILAR

Galip GÜNER*

Özet

Bu çalışmada Andreas Tietze tarafından hazırlanmış olan ve Türkiye Türkçesinin söz varlığına ait kelimeleri ihtiva eden etimolojik sözlüğün ikinci cildi üzerinde durulacaktır. Tietze, eserinin ön sözünde incelediği bazı kelimelerin kökenini tespit edemediğini ifade eder. Bu kelimeler sözlükte çift soru işareti ile gösterilmiştir. Biz, bu durumdan hareket ederek sözlüğü baştan sona okuduk. Tietze'nin kökeni konusunda tereddüt yaşadığı bazı kelimeler hakkında görüşlerimizi ortaya koyduk.

Anahtar kelimeler: etimoloji, ses bilgisi, şekil bilgisi, anlamlandırma, değerlendirme.

Abstract

In this paper we do an analyse on Anrdeas Tietze's etymological dictionarie's second volume which includes words about Turkish lexicology. Tietze expresses at his dictionarie's preface that he couldn't determined the etymology of some words. This words was marked at the dictionary with two question mark. Because of this reason we red the dictionary throughly and explained our opinions about the words that Tietze hesitated on the etymology.

Key words: etymology, phonetics, morphology, interpreting, evaluation.

Giriş

Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı'nın ilk cildi 2002 yılında yayımlandığında Türkoloji camiasında, özellikle de Türkiye'de büyük yankı ve heyecan uyandırmıştı. Gerçekten de bu heyecan, yıllardır dilimize pelesenk olmuş "Türkiye Türkçesinin sağlam ve güvenilir bir etimolojik sözlüğü hâlâ yazılmadı." sözünün gerçeğe dönüşmesinin sonucu muydu acaba? Hele hele Tietze'nin sözlüğün altı yedi cilt gibi düşünüldüğünü ifade etmesi umutları iyice yeşertmişti (Tietze 2003:

* Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

565). Sözlüğün baskısının Türkiye’de bir yayınevi tarafından yapılıyor olması da ona ulaşılabilirlik bakımından biz Türkiyeli Türkologlar için ayrı bir kazançtı.

Eseri gözden geçirdiğimizde şunları görmüştük: Tietze, bu çalışmasında özellikle çağdaş Türkiye Türkçesinden birçok metni tarayarak örnek cümleler almış, kelimelerin etimolojileriyle ilgili görüşler ileri sürmüştü; ancak pek çok yerde kendisi bir fikir ileri sürmektense doğrudan kelimenin Eski Türkçe şeklini vermiş ve bizi çoklukla Clauson’un etimolojik sözlüğüne yönlendirmişti. Bu durumda elinde Clauson’un sözlüğü olmayan araştırmacılar veya Türkçedeki kelimelerin kökenlerine meraklı sıradan okuyucular bir sonuca ulaşamıyordu. Fakat sözlüğün sadece ölçünlü Türkiye Türkçesindeki Türkçe kelimeleri değil, ağızlardaki ve Türkiye Türkçesine girmiş yabancı kaynaklı kelimeleri de ele alarak etimolojik açıdan incelemesi eserin değerini artırıyordu. Çalışmanın tarihi bir niteliğe sahip olması da önemliydi (Güner 2006: 79).

Tietze, eserin ilk cildi çıktığında 88 yaşındaydı ve yıllardır elinde biriken zengin malzeme için şunları söylüyordu: “Ben ölürsem bunlar ölmüş olacak benimle beraber. Onun için onları yapayım da bunlar kitap hâline gelsin. O zaman bu lügate karar verdim” (Tietze 2003: 565). Bu sözler, Tietze’nin samimiyetinin açık göstergesidir. Eseri de verdiği kararın doğruluğunun ispatıdır. Maalesef onun endişesi gerçek oldu ve Tietze 2003 yılında vefat etti. Eserinin devam edip etmeyeceği bir muamma gibi görünüyordu. Ta ki 2009 yılına kadar. Çalışma arkadaşları bu büyük emeğin yarım kalmasına razı olmayarak büyük bir iş yaptılar ve eserin ikinci cildini yayımlama başarısını gösterdiler.

Tietze, bu mühim eserinin “Ön İzahat” bölümünde şunları söylüyor: “Her etimolojik lugatte olduğu gibi birçok kelimenin kökü (bazen de ifade ettiği mânâ) tespit edilemediği için kitaptaki çift soru işaretlerinin sayısı bir hayli dolgundur. Önce bu gibi şüpheli kelimeleri lugate hiç koymamayı düşündük, fakat sonra cevabını bilmediğimiz sorular sormanın da faydası olabileceği düşüncesiyle bundan vazgeçtik. Bu soru işaretleri, kitabımızı tenkid etmek niyetiyle okuyanlara üstün bilgilerini göstermek için fırsat versin istedik” (Tietze 2009: 7).

İşte biz de Tietze’den aldığımız cesaretle eseri baştan sona okuduk ve tespitlerimizi paylaşmak istedik. Şunu da belirtmek gerekir ki, bu çalışma sözlüğün genel bir değerlendirmesi veya tenkidi değildir. İncelemede ağırlıklı olarak Tietze’nin çift soru işaretiyle verdiği maddeler üzerinde durulmuştur. Sözlüğün genel bir tenkidi çok daha kapsamlı, derin ve uzun bir çalışmayı gerektirmektedir. Sağlanan katkının özeldir Tietze’nin çalışmasına ait olduğu düşünülebilir ama bu katkı genelde Türkçeyedir.

İnceleme

İnceleme bölümünde öncelikle kelime hakkında Tietze’nin yaptığı açıklamalar ortaya konulmuştur. Ayrıca içerisinde kelimenin sözlükte geçtiği sayfa numarası gösterilmiş, ardından kelime hakkındaki düşüncelerimiz ifade edilmiştir. Anlamı hakkında Tietze’nin şüphe duyduğu kimi kelimelerde, sözlükte verilmiş olan örnek cümleler gösterilerek okuyucuların daha sağlıklı bir değerlendirme yapması amaçlanmıştır.

fadikle- “(bir şeyden) ufak parçalar koparmak” (?) < *fat-* fiili + fiilden iteratif-frequentatif fiil yapan *-ikle-* genişlemesi (s. 27). Fiilin anlamı konusunda tereddüt etmeye gerek olmadığını düşünüyoruz. Zira Türkçede “ufatmak, kırmak” anlamında bir *fat-* < *ufat-* < *uvat-* < *uv-a-t-* fiili mevcuttur (DS V: 1839; ÖTS 1551). Bunlara ek olarak Tietze’nin sözlüğe aldığı *fanık* “kırık” kelimesi de (s. 31) aynı *uv-* ‘ovmak, ufalamak’ kökünden *-a-n-ık+* ekleri ile türemiştir: *fanık* < *ufanık* < *uvanık* < *uv-a-n-ık* (*fan-* “kırılmak” fiili için bk. Tietze 2009: 31).

farı-/feri- “bütün kuvvetini harcamak, yorulmak; kuvvetten düşmek, zayıflamak, ihtiyarlamak” < ?? (s. 33). Tietze’nin kökenini açıklayamadığı bu fiilin yapısı hakkında Banguoğlu *far+ı-* şeklinde bir açıklama yapmıştır; ancak *far* isminin ne anlama geldiğini belirtmemiştir (Banguoğlu 1986: 211). Kelime, Korkmaz’da Banguoğlu’ndaki gibi *+I-* ekiyle türetilmiş fiiller arasında gösterilmiştir (Korkmaz 2003: 114). Çağbayır, fiilin Ar. *fârig*’den *farı-* şeklini aldığını düşünmektedir (Çağbayır 2007: 1546). Kelimenin Anadolu ağzlarında oldukça çeşitli anlamlara geldiği bilinmektedir. Özellikle *fari-* biçiminin yaygınlığı (DS V: 1836) Çağbayır’ın görüşünü desteklemektedir. Ancak Arapça bir ismin fiil olarak kullanılmasındaki güçlük bu görüşü zayıflatmaktadır.

farı- için “gücü bitmek, takati kalmamak” anlamını ifade etmek üzere Far. *fer* “ışık, nur; güç, kuvvet” *+I-* biçiminde bir izah da kabul edilebilir görünmektedir. Ancak biz, fiilin “birdenbire bitmeyi, tükenmeyi” anlatan bir *far* yansıma kökünden *+I-* ekiyle türetildiği fikrini taşıyoruz (krş. *farla-* “1. ateş birdenbire alevlenmek, 2. (kuş) birdenbire uçmak”; *farlat-* “ateşi alevlendirmek”; *farradak* “birdenbire, aniden” (Zülfikar 1995: 446; Tietze 2009: 34).

farsak “dağ köylüsü, akılsız, delişmen” < ?? (s. 34). Kelime, *farsak* < *varsak*’tan değişmiş olmalıdır (DS V: 1837, ÖTS 1547).

fışkan “sürgün, filiz” < ?? (s. 58); **fışkın** “ağacın dibinden süren ince dal” < ?? (s. 58). Eren, *fışkın* kelimesinin *şışkın* < *şıvgın* < *çıvgın*’dan metathese/göçüşme yoluyla oluştuğunu belirtir (TES 145); *çıvgın* kelimesini ise < *çiv-* “(ağaç) filiz vermek” + *-gın* biçiminde açıklayarak kelimenin kökenini aydınlatır (TES 91).

firik (IV) “turfanda” < **ferik/firik III** (?) (s. 68). Kelimenin anlamının nereden geldiğinde tereddüt edilecek bir durum yoktur. Kelime, Tietze’nin de soru işareti yoluyla gönderme yaptığı ve “olgunlaşmaya başlayan tahıl, çerez olarak yenilen tahıl kavurgası” anlamına gelen *ferik/firik*’in (< Ar. *farik*) yan anlam kazanmış biçimidir (s. 47).

flânşör “(otomobilcilikte) ???” < Fr. **flancheur** (s. 73). Tietze’nin anlamı konusunda kararsız kaldığı kelime *flaşör* (< İng. *flasher*) “otomobillerde dört yandaki dönüş lambalarının aynı anda yanıp sönmelerini sağlayan elektronik düzenek” olmalıdır (TS 710).

galan IV/kalan “artık, başka, bundan sonra” < ?? *Yeter Ahmet ağa. Açma galan!* (Reşit Enis 1944 s. 137) → (s. 94). Kelime, yapı bakımından *kal-* “zaman, uzaklık veya nicelik belirtilen miktarda bulunmak” (TS 1048) fiilinin *-an+* (> *kal-an+* > *gal-an+*) eki almış biçimi olarak izah edilebilir.

galiç/kaliç/kaluç “küçük orak” < R. Dankoff 1995 s. 165 no. D23’e göre Ermenice **gal-** “kavramak” fiiline bağlanmasını öneriyor; ama etimolojisi şüphelidir (s. 96). Eren, bu kelimenin ağızlarda *galiç, galuç* (> *geliç, gelüç, gelüş*) olarak da geçtiğini belirterek Ar. *qâlûş* ‘faucille utilisée pour la moisson’, *qâlûşe* ‘faucille’ olduğunu ifade ederek Arapça -ş’in Türkçede -ç’ye çevrildiğini ortaya koyar (TES 202).

gars “odunun özü ile kabuğu arasındaki bölüm; kerestelik ağacın iki yan tahtası” < ?? (s. 104). Kelime “fidan dikme” anlamına gelen Ar. *is. ğars*’tır (ÖTS 1647).

gay-/kay- “yığmak, üst üste koymak, istiflemek” < ?? (s. 107). Tietze’nin kökenini açıklayamadığı bu sözcük “yığmak, sandığa koymak” anlamına gelen Tü. *ka-*’dan (DLT IV: 242) -y- (< Eski Tü. -d-) eki ile türetilmiştir (*kad-* “eklemek” için bk. EUTS 107).

gebeş II/göbeş “kısa boylu ve şişman; elinden iş gelmeyen, beceriksiz, aptal” < **gebeş I** veya ?? (s. 112). Tietze’nin kökeni konusunda tereddüt yaşadığı bu kelime, şişmanlığı ifade ediyor olması bakımından “**gebeş I** “hamile (kimse), hamileliği pek belli olan (alaylı tâbir)” < **gebe** + hypocoristique -ş eki” (s. 112) olmalıdır.

gede “anası babası olmayan” < krş. Az. **gädä** “uşak, oğlan” (s. 119). Tietze’nin kökenini açıklamadığı bu sözcük bizce Far. *gedä* “kul, köle”nin yan anlam kazanmış biçimidir.

gege “çengelli uzun sırık” < ?? krş. Bulg. **gega** a.m. (s. 120). Sözcük *Yeni Tarama Sözlüğü*’nde *keke, kege* “gelberi de denilen ucu eğri ağaç” (YTS 132), *Lehçetü’l-Lugat*’ta ise *keke* “ucu eğri bir ağaçtır ki eğer bahçıvanlar yemiş koparmağa ağacın dallarını anınla çekerler” (LL 406) şeklinde bulunmaktadır. Biz, bu kelimenin “çengelli uzun sırık” anlamını *gaga* “(kuş için) gaga” (*kak-a+*, TKBS 356) kelimesinden benzetme yoluyla kazandığını düşünüyoruz. Yansıma bir ses olan *kak-* “kaktamak, batırmak, saplamak”ın (EDPT 609a) değişik bir varyantı olan *kek-* “gagalamak” fiili de Türkçede mevcuttur (YTS 132). Bu durumda *gege* < *kek-e+* açıklaması kelimenin etimolojisi için yeterlidir.

gegek “(tınazdan kuru ot çekmekte kullanılan ucu çengelli sırık)” < ?? krş. **gege** (s. 120). Bu kelime de *kek-* “gagalamak” (YTS 132) fiilinden -ek+ ile türetilmiştir (bk. *gege*).

geldeç “gelecek, gelecek zaman, istikbal” < **gelecek** kelimesinin métathétique-dissimilatif varyantı ? (s. 122). *geldeç* kelimesinin metatez yoluyla *gelecek*’ten değişmesi zor görünmektedir. Kelime, *gel-* fiilinin -deçi gelecek zaman sıfat-fiil eki almış biçiminden değişmiştir (*gel-deçi* > *geldeç*).

gelek “kâkül, zülûf” < ?? (s. 123). Bizce bu kelime “alna düşen saç, perçem” anlamına gelen ve *gel-* + -ek yapısında olan bir isimdir. Kâkülün “alnın üstüne gelen, düşen saç” olduğu düşünüldüğünde kelimenin kök ile olan anlam bağlantısı da belirginleşmektedir.

geliç “ayrık otu cinsinden, zehirli, boğumlu bir çeşit ot, ekili tarlalara zarar veren bir tür ot” < ?? (s. 124). Alkayış, kelimenin kökenini < *gel-(i)ç* şeklinde açıklamıştır (Alkayış 2007: 144).

game/keme “büyük fare” < ?? (s. 126). Eren, ağızlarda *game* olarak geçen kelimenin kökenini bilmediğini ifade eder (TES 229). Kelime, Rabgûzî'nin *Kıyasü'l-Enbiyâ*'sında *keme sıçkan* “fare” biçiminde bulunmaktadır (Ata 1997-II: 326). Tietze'nin belirsiz bıraktığı bu kelime Tü. **kem-* “kemirmek” (EDPT 721b) fiilinden -e+ ile türetilmiştir (*kem-e+* > *gem-e+*; krş. *kem-ir-* “sert bir şeyi dişleriyle azar azar koparmak” TS 1133).

geñşe-/gañşa- “gevşemek” < **geñset-** fiilinden backformation ? (s. 131). Fiilin yapısı *geñ* + -(i)ş + -e- şeklinde olmalıdır.

gerneş-/genneş “gerinmek” < ***gerineş-** ?? (s. 137). Tietze'nin fiilin kökeni konusunda tereddüt etmesine gerek yoktur. Fiil, *gerne-*‘den -ş- işteşlik ekiyle türetilmiştir: *ger-(i)n-e-ş-* (*ker-/ger-*, *gerin-* ve *ger-(i)n-e-* > *gerne-* için bk. EDPT 735b).

getgüt “düz olmayan, çukurlu tümsekli (yer)” < Kürd. **kort-kortí** a.m. (s. 138). Kelime, yansıma olup Tietze'nin iddia ettiği gibi Kürtçe değil Türkçedir. Kelimenin çoklukla Karadeniz Bölgesi'nde kullanılıyor olması da bu bağlamda önemlidir (bk. *getgüt* “düz olmayan, çukurlu, tümsekli yer; Uluşiran Şiran-Gümüştane, Utav Yusufeli-Artvin, Ağın Keban-Elazığ; *getgüt etmek* “yerli yersiz durmadan konuşmak”; Nefsiköseli Görele-Giresun.; Zülfikar 1995: 469. Ayrıca krş. *gep küp* “eğri büğrü”; Cihanbeyli-Konya; Zülfikar 1995: 469).

gıçı gıçı “köpekleri çağırmakta kullanılan bir sesleniş” < krş. Bulg. **kuçe** “köpek” ve başka Slav. diller, köpekleri çağırmak için seslenişler (s. 146). Tietze'nin bu kelimeyi Slavca bir kökene bağlaması yanlıştır. Kelime, Türkçe *kuçu kuçu* “köpekleri çağırmak için kullanılan bir seslenme sözü”nün varyantıdır (TS 1246). Türkçeden yalnız Bulgarcaya *kuçe* olarak değil, Arnavutçaya *kuççi kuççi* “kuçu kuçu, köpek çağırma nidası”, Macarcaya ise *kutya* “köpek” olarak geçmiştir (TVS 539).

güllik/hüllik “keçeden yapılmış çoban kepeneği” < ?? (s. 148). Tietze'nin kökenini tespit edemediği bu kelime *kıl* “kıl, tüy” kelimesinin -lik+ eki almış biçimidir. Kelimenin ağızlarda *hüllik* biçimi de mevcuttur (DS VII: 2359). Tietze'nin *Derleme Sözlüğü*'nde madde başı olan *hüllik* biçimini değil de neden uyumu bozan *hüllik*'i aldığına bir anlam veremedik. Ayrıca Türkçede ön seste /k/nın /g/ veya /h/ olma durumu son derece yaygındır (ayrıntılı bilgi için bk. Güner 2003). Zira, *kıl* kelimesinin *hıl* biçimi Eski Uygur Türkçesinde bile mevcuttur (EUTS 55).

gımra-/gımraş-/kımraş- “hareket etmek, kımıldamak” < ?? (s. 149). Kelime, hafifçe hareket etmeyi anlatan ve yansıma bir isim olan *kım*'dan -(ur)+ -a/-ş- ekleriyle türetilmiştir. Kök kelimenin Türkçede pek çok türevi vardır: *kımıldamak* “1. yerinden biraz oynamak, 2. yerinden hafif hafif hareket etmek”; *kımıldı* “kımıldanış, kıpırtı”; *kımıl kımıl* “durmadan kımıldanan bir şeyin durumunu anlatır”; *kımırtı* “kımıldanış”; *kımkıım* “1. ağır ağır konuşan kimse, 2. her işinde ağırlık gösteren kimse”; *kımramak* “kımıldamak, kıpırdamak” vs. (örnekler için bk. Zülfikar 1995: 539-540).

ginez/genez III/ginezim/genezime “görünüşe göre, galiba, anlaşılan” < **genez I** ? İki varyanttaki -im için bk. **aferim**. Son varyantta dativus adverbialis var (s. 155).

Tietze'nin kelimeyi "kolay" anlamında zarf olan *ginez* ile birleştirmesi bizce yanlıştır. Kelime, "zannımca, bana göre, kendi fikrime göre" anlamında olup *kendü+öz* yapısından gelişen *gendöz* > *gendüz* > *genüz* > *genez/ginez* biçiminin *-(i)m* iyelik ve *-e* datif eki almasıyla ortaya çıkmıştır. Sözlüğe bu kelime için alınan örnekler şunlardır: 1. *Bu kancık da herifi tavlıyor habire! Bu gece de koynuna girecek ginez?* 2. *Nerdesin ula efe? Böyün çok yoruldun ginezim? İrbığı getir de elime bi su dök bakalım!*

göbel II "sınırları ayırmak için tarla kenarlarında yapılan toprak tepelikler" < ?? (s. 166). Kelimenin kökü "çok, bütün, hep, gür, sık; şişkin" anlamlarına gelen *köp+* tür (bk. TSD 360). Bu kökten *-el+* (<+*A-l-*, ekin örnekleri için bk. Korkmaz 2003: 112; *köp+e-* "çoğalmak" için bk. İlker 1997: 53) ile türetilmiştir: *köp-el+* > *göbel*. Kelimenin anlamı ise "sınırları ayırmak için tarla kenarlarına yığılan toprak" olarak düzeltilmelidir.

göbelek/köbelek "yenilen bir çeşit mantar" < ?? (s. 166). Kelimenin etimolojisi hakkında Eren şunları söylemektedir: "< *göbek* + *-lek* küçültme eki. Türkçe *göbek* birçok yerde 'mantar' anlamına da gelir. Türkçe *göbek*'in 'mantar' olarak kullanılması, mantarın biçim bakımından göbeğe benzemesine bağlıdır. Sulak çayırlarda yetişen bir mantar çeşidine *kuzu göbeği* adının verilmesi de düşündürücüdür." (TES 157).

göçmel/göcmel "göç hâlinde" < **göç-** I + ?? (s. 167). Tietze'nin örneği: '*Acem vilâyetini Cengiz-hâniler dutmuşdı. Âlem feterât olduğu sebebden Oguz tâyifesi göcmel yürük tâyifesi idi*' (Oruc b. 'Âdil 1343/1925 s. 5)' dir. Tietze, kelimenin türediği ek konusunda tereddüt yaşamaktadır. Öncelikle *göçmel*, *göç-men+* kelimesinden bozulmuş olabilir. Bunun yanısıra *-mel+* eki ile türetilmiş olması da muhtemeldir: *göç-mel+* (krş. T. Tü. *sar-mal+*, *sağ-mal+*, Doğu Tü. *kiriş-mel* "zorlayan, parazit", *tanı-mal* "tanınan, ünlü", *tüş(i)-mel* "bakan, vekil", Kazak Tü. *poşa-mal* "korku, kaygı"; Korkmaz 2003: 96-97).

göden "kalın bağırsağın son bölümü, rectum; karın, işkembe" < ?? (s. 168). *göden* < *göt* (< *köt*) kökünden *-en* küçültme ekiyle yapılmıştır (TES 158-159).

gögeri/göveri "sebze; eskiden toprak ürünlerinden alınan onda bir oranında vergi" < **gök** + ?? (s. 169). Kelime, "yeşil" anlamındaki *kök* > *gök* isminden *-er-* ve *-i+* ekleriyle türetilmiştir (< *gök/gög-er-* "yeşermek" *-i+*). Kelimenin Anadolu ağızlarında aynı anlama gelen *gögerti*, *göverti* biçimleri de mevcuttur (bk. Tietze 2009: 169).

göğez "koyu mor, lâciverde yakın mavi renk" < ET. **kökri-z** (s. 169). Kelime, *gök* > *gög* isminin *-ez+* ekini almasıyla türemiştir (Korkmaz 2003: 36). Ayrıca Tietze, aynı anlamdaki *güvez* "morumsu, mora çalan kırmızı" kelimesini sırf yenilebilen morumsu meyveleri olduğu için Yun. **üvez** kelimesiyle açıklamaya çalışmış ve gerekçe olarak da bazı ağızlarda Yunanca kelimelerin kelime başına /g/ alabilmesini göstermiştir (Tietze 2009: 218). Bize göre *güvez*, *göğez* kelimesinin varyantıdır ve her iki kelime de Türkçedir.

göklen- "???" < ?? (s. 170). Tietze'nin anlamını ve kökenini açıklayamadığı bu kelime Anadolu ağızlarında geçen ve "meyve ve sebze yeşilken yemek" anlamında olan *göklen-* < *gök+le-n-* fiildir (DS VI: 2138). Tietze'yi tereddüde düşüren seçtiği

örnek olmuştur: *Boyna atışıyoruz kariyla. Orakta, harmanda neyle gökleneceğimizi soruyor: Haklı* (F. Baykurt 1971: s. 291). Buna göre kelime, *Derleme Sözlüğü*'ndeki asıl anlamının yanı sıra "bir şey yemek" anlamını da kazanmıştır.

gölek I/göleç/gölembec "gölcük" < **göl** + ?? küçültme ekleri (s. 170). Tietze'nin tespit edemediği küçültme ekleri *gölek* (< *göl-ek*+) ve *göleç* (< *göl-eç*+) kelimelerinin türetilmesinde kullanılmış olan *-ek*+ ve *-eç*+ 'tir (eklerin küçültme işleviyle kullanılması ve örnekler için bk. Korkmaz 2003: 34-35). *gölembec* kelimesi ise *göl-e*- "su için) toplanmak; birilmek, DS VI: 2143) + *-n-beç*+ şeklinde türetilmiş, daha sonra *n ~ b* dissimilasyonu ile *gölembec* şeklini almıştır (*gölen-* fiili için krş. *gölenti* < *gölen-ti* "1. su birikintisi; gölcük; 2. arklardan su almak için açılan çukur", DS VI: 2143).

gölet "suyu biriktirmek için üstüne yapılan bütet; akarsu yataklarında suların toplandığı çukur" < **göl** + ?? (s. 170). Kelimenin yapısı *göl* + *-(e)t* "küçültme eki" şeklindedir. Diyalekt ve ağızlarda *-t* ekinin birkaç yerde geçtiği görülmektedir. Kırg. *başat* (> *maşat*) "pınar" (< *baş*); Kırg. *kolat* "iki tepe arasındaki uzun çukur" (< *kol*) (bk. TES 160).

gömüt "mezar" < **göm** + ??, **tabut** gibi mi? (s. 172). *gömüt* kelimesinin Tietze'nin şüphelendiği üzere Ar. is. *tábût* "ölünün içine konulduğu sandık biçiminde araç, sal" (TS 1881) ile bir alakası yoktur. Kelime *göm-* fiilinin *-(ü)t*+ eki almış biçimidir (Bu ekle türetilmiş isimler için bk. Korkmaz 2003: 107-108)

gönel- "yönelmek, teveccüh etmek; yüzünü döndürmek" < **yönel-** fiilinin varyantı (s. 173). *gönel-* fiili Tietze'nin iddia ettiği gibi *yönel-* fiilinin bir varyantı değil, "düzelmek, doğrulmak, yola çıkmak, yola gelmek" gibi çok çeşitli anlamları olan *kön-* fiilinin (EDPT 726a) *-e-l-* ekleri almış ve kelime başında *k > g* değişmesine uğramış biçimidir: *gönel-* < *kön-e-l-*. Tarihî Türk dili alanında *könül-*, *gönil-* (< *kön-/gön-(i,ü)l-*); *gönel-* "yönelmek" olarak da mevcuttur (TSD 225, 360).

göreğen I "iyi gören (kimse)" < **gör-** + ?? (s. 176). *göreğen* ismi, *gör-* fiilinden eklendiği fiildeki hareketi sürekli olarak yapanı, çokça yapanı gösteren ve abartma görevinde sıfatlar türeten *-AğAn+* eki ile türetilmiştir (Korkmaz 2003: 69).

görkem "heybetli, gösterişli" < ?? (s. 177). Kelimenin yapısı *görk+* *-em+* < *kör-(ü)k/körk* "gösteriş, heybet" + *-em* şeklindedir (Korkmaz 2003: 72; TKBS 384).

görüm "kocanın kız kardeşi, görünce" < ?? . Kelime *gör-* fiiline *-(ü)m+* ekinin getirilmesiyle türetilmiştir. Anadolu ağızlarında *görümce* kelimesinin kısaltılmış biçimi olarak ve diğer varyantlarıyla birlikte yaygın bir şekilde kullanılmaktadır: *görüm*, *gorüm*, *görüp*, *goşur* (DS VI: 2163, XII: 4511).

gubaş- "imece ile iş görmek, yardımlaşmak" < ?? (s. 192). Tietze'nin kökenini tespit edemediği *gubaş-* fiili için seçtiği örnek şudur: *El kapısına gidip boyun bükmeğe, gubaşalım yalvarmaktansa, boyunduruğun bir başına mayagönlüğü, bir başına da buzalıyan düvelerini koştular.* (H. Olcay 1951: s. 37). Bize göre bu kelime Eski Türkçe *kupra-* < *kubura-* "toplanmak, bir araya gelmek" (krş. *kubura-*, *kubura-n-*, *kubura-t-*, Tekin 2000: 248-249) fiilinin *-ş* işteşlik eki almış biçimidir.

kubura-ş- > *kubraş-* > *gubraş-* > titrekle /r/ ünsüzünün düşmesiyle *gubaş-*. Yine *Derleme Sözlüğü*'nde geçen *gubaşık* “1. Yayla komşusu, 2. Sürü ortağı” (DS VI: 2185) kelimesi de *gubaş-* fiilinden türemiştir.

güney “her zaman güneş alan yer, dağın güneşe bakan yamacı” < **gün** + ?? (s. 211). *güney* < *gün* + *-ey* (krş. *kuz* + *-ay* > *kuzey*).

hatıl/katıl I “kereste; duvar örülürken araya konulan kalın, yuvarlak ağaç” < ?? (s. 272). Bu kelime, Ar. *is. hatıl* “ağırlığı yatay olarak dağıtmak ve duvarların düşey doğrultudaki çatlamlarını önlemek için yatay oyarak boydan boya yerleştirilen ahşap, tuğla veya beton bağlama ögesi”dir (TS 856).

hatıra I “fikir, düşünce” < ?? (s. 272). Ar. *is. hâtıra* (*hutûr*'dan. çoğulu *hâtürât*) “hatıra gelen, hatırda kalan şey, andaç (OTL 340).

hava hoş “hepsi bir, müsavi, aynı; fark etmez” < ?? (s. 275). *hava hoş* yapısı Ar. *is. hevâ* > *hava* ve Far. *is. hoş*'un bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır (bk. TS 859).

havsız “habersiz” < ?? **ahşuz** kelimesinin aspiration'lu varyantı olması mümkündür (s. 278). Kelimenin *ahşuz*'dan ziyade Ar. *havf* “korkma duygusu, korku, fobi”den gelme ihtimali daha yüksektir: *havf-sız* > *havsız* (bk. ÖTS 1907).

haybeci “beleşçi, bedavacı” < ?? (s. 280). Kelime Ar. *haybet*'ten gelir. *haybet* > *haybe* “boş, işe yaramaz, anlamsız iş” (TS 866) + *-ci* “bir işi yapmayı alışkanlık hâline getirmiş olan kimse” anlamında isimler türeten ek.

haybeden “kolayca, emek harcamadan” < ?? (s. 280). Ar. *haybet* > *haybe* “boş, işe yaramaz, anlamsız iş” (TS 866) + *-den* “uzaklaşma hâli” eki.

haybeye “boşuna, boş yere” < ?? (s. 280). Ar. *haybet* > *haybe* “boş, işe yaramaz, anlamsız iş” (TS 866) + *-(y)e* “datif hâli” eki.

hay de-/hayde-/hoy de- “kovmak” < ?? ve **de-** (s. 280). Tietze'nin birleşik yapının tahmin edemediği ilk ögesi olan *hay* ve *hoy* kelimeleri birer yansıma isimdir (krş. *haydamak* “1. hayvanı yürütmek, 2. hay huy sesleriyle hücum etmek”, *haydalamak* “hayvanı seslenerek hızlandırmak” vs. ; Zülfikar 1995: 499).

haymana “göçebe, yürük” < ?? (s. 283). Bu kelime için Çağbayır'ın yaptığı Ar. *hayme* “çadır” + Far. *hâne* “hane, ev” açıklaması son derece makul görünmektedir (ÖTS 1915).

helle- “kuşları ürkütüp kaçırmak” < ?? (s. 291). Bu kelime *hey* “yansıma” isminin *-le+* eki almış biçimidir. Gerileyici benzeşmeyle *helle-* şeklini almıştır: *heyle-* > *helle-*. Kelimenin *hayla-* “seslenerek hayvan gütmek” biçimi de mevcuttur (Zülfikar 1995: 500).

heyheylr “korkulu heyecan, sinir bozukluğu, insana sanki dışarıdan gelen, onu basan, üstünde olan ve onun acayip hareketlerine sebep olan esrarengiz kuvvetler veya yaratıklar” < ?? (s. 302). Tietze'nin anlamını bu kadar uzun tutup da kökenini tespit edemediği kelime aslında esrarengiz kuvvetler veya yaratıklar aramaya gerek

yoktur. Kelime yansıma bir isim olan *hey*'in tekrarlanması ve *-ler* çokluk eki almasıyla oluşmuştur. Sadece sınırlı olma hâlini veya çok fazla heyecanlanmayı anlatan masum bir kelimedir.

hırç- “burkulmak, kemik yerinden çıkmak, incinmek” < ?? (s. 306). Yansıma bir fiildir. Anadolu ağızlarında çok çeşitli anlamlara gelen *kırç-* “ 1. Bir vuruşta biçmek; 2. Bir şeyi, sert iki cisimle ezerek koparmak; 3. Bir şeyi, çekerek koparmak; 4. Kırılmak, burkulmak; 5. Bir şeyi dişle kesmek, koparmak” (Zülfikar 1995: 542) biçimi yaygındır.

hısm/hısum “akraba” < ?? (s. 309). Bu kelime, Ar. *is. hism* “soyca veya evlilik sonucu aralarında bağ bulunanlardan her biri, akraba”dır (TS 886).

hış “kemik, ağaç vb. şeylerin ezilmesini, ufalmasını anlatır” < ?? (s. 309). Yansıma bir kelimedir (türevleri için bk. Zülfikar 1995: 505).

hortla- “mezarından çıkmak (ölü hakkında)” < ?? (s. 326). Bu kelime, *hort* yansıma isminin *-la-* ekini almasıyla türemiştir (< *hort +la-*, Zülfikar 1995: 511). Asıl anlamı, Eski Anadolu Türkçesinde geçen “burundan hırıltılı ses çıkarmak” olmalıdır (YTS 108). Zaman içerisinde fiil, ölünün mezardan ani bir şekilde ve horultulu sesler çıkararak kalkmasını anlatmak için de kullanılır olmuştur. Kelimenin Anadolu ağızlarında *hörtle-* “gözü dışarı fırlamak” biçimi ve bu biçimden gelişmiş *hörtlek* “gözü dışarı fırlamış, patlak gözlü”, *hörtlet-* “ses çıkararak içmek”, *hörtleyim* “yudum” gibi yan biçimleri de mevcuttur (Zülfikar 1995: 513).

hotula- “kötü davranılmak, kötü muamele görmek” < ???. Kelimenin bu anlamlarının yanında “çekememek, geçimsizlik etmek” anlamları da mevcuttur. *hot* yansıma isminin *-(u)l+a-* eklerini almasıyla türemiştir. Aynı anlamları ihtiva eden *hotulda-* biçimi de mevcuttur (Zülfikar 1995: 231, 511).

hüs-/AD. hös- “susmak” < ?? (s. 342). Yansıma bir fiildir (*hüs-/hös-* “susmak”, *hüssük* < *hüs(s)-ük+* “sögüt dalından yapılan düdük”, Zülfikar 1995: 513, 515).

hüyü kuşu “bir gece kuşu” (?) < ?? (s. 343). Bu kelime, Eski Türkçe *ügi* “baykuş” (EDPT 101b) kelimesinin değişime uğramış biçimidir. Kelime tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinde şu şekilde görülmektedir: Karahanlı Tü. *ügi, ühi*; Çağatay Tü. *ügü*; Yeni Uygur Tü. *üke*, Tatar Tü. *öke*; Başkırt Tü. *hügü, hiy-kuş*; Çuvaşça *ügə, üxe*, Türkmen Tü. *hüvi*; Türkiye Tü. *öyü* (EDAL II: 1485). Bu durumda kelime şöyle bir değişim sonucu *hüyü* şeklini almıştır: *ügi/ügü > üyü > (h)üyü*.

igil/BSTT. -gil “ev, aile” < ??, **igil** şekli bir hapax legomenondur (s. 371). Kelime için Tietze’de verilen örnek şudur: *Ebu Bekir bir fuzûlî eri-idi, halk sözünden üşenürdi. İttifâk bu Mübârek igil oldukları mahallede imâm-idi* (Ferec v. 57a). Bu kelime kanaatimizce Eski Türkçede “aşağı sınıftan olan, bayağı (kimse), halk” anlamında *égil* kelimesidir. Moğolcada *egel* biçiminde olup aynı anlama gelmektedir (EDPT 106a). Ayrıca Ersoy’un *-gil* ekinin yapısını değerlendirirken bu eki Çuvaşça *kil* “ev, aile, aile üyeleri” ile ilişkilendirerek yaptığı açıklamanın da dikkate değer olduğunu söylemekte fayda görüyoruz (Ersoy 2007: 23).

ikile- “??” < **iki** + isimden isim yapan **-le-** genişlemesi. *Eh kuzum kardeşim, boynuma nasıl sarıldı, nasıl yalvardı bilseniz? Gözüm göğsüne kayar, fenalaşırım, ikilemiye başlarım, ama korku dağları beklermiş ya! Ulahlar görür de tepeler diye titrer dururum* (Z. Yalmaç 1956 s. 210) → (s. 379). Tietze’nin tespit edemediği anlam için metnin öncesini ve sonrasını göremediğimiz için tam bir karar vermek güçtür. Ancak *Derleme sözlüğü*’nde geçen *ikilemek* “tarafardan hangisini tutacağına kararsız olmak” (DS VII: 2515) anlamı buraya uygun düşmektedir.

iley “ön” < ?? (s. 385). Li, *iley*’i son takı kullanılan adlar kısmında ele almış ve onun *ilgerü* kelimesi ile köktaş olduğunu, eski ve yeni Türkçede çeşitli hâl ekleri alarak bir sontaki gibi kullanıldığını ifade etmiştir (Li 2004: 666). Krş. gün+ey, kuz+ey.

ij u ciğ ol-/ ij ciğ ol- “sessiz, sakin olmak” < ?? . *Cihân ij ciğ oldı kesilmışdi söz* (Mes’ûd bin Ahmed 1991 no. 1728) → (s. 402). İlk bakıldığında bu yapı günümüzde çok sık kullanılan *in cin top oynamak* “hiç kimse, hiçbir canlı varlık olmamak, bulunmamak” (TS 964) yapısının Eski Anadolu Türkçesindeki karşılığı gibi görülmektedir. Fakat Tietze, haklı olarak bu birleşik fiili, sözlüğüne aldığı **ins u cin/AD. in cin/ is cis** “insanlar ve cinler” maddesinden ayrı tutmuştur (s. 401). Çünkü *ij u ciğ ol-/ ij ciğ ol-* yapısındaki kelimeler *ij* ile yazılmıştır. Hâlbuki *ins u cin* yapısındaki *in* < Ar. *ins* “insan” ve *cin* < Ar. *cinn* kelimeleridir. Anlaşılan aynı tereddüdü Tietze de yaşamıştır. Bu sebeple aldığı örnekte kelime *ciğ* olarak geçmesine rağmen onu madde başına *ciğ* olarak almış, metinde geçmemesine rağmen madde başında kelimelerin arasına bir de Far. *u* “ve” eklemiştir. Dilçin ise yapıyı doğru biçimde *iñ çiiñ ol-* okumuştur (Dilçin 1991: 311).

Bize göre bu yapı, Türkçe iki yansıma ismin *ol-* yardımcı fiili ile birleşmeleri sonucu oluşmuştur: *ij* “ses” (türevleri için bk. Zülfikar 1995: 523-524) + *ciğ* ~ *ciğ* “çınılama, çan ve leğen gibi şeylerin verdiği ses” (DLT IV: 149, Zülfikar 2005: 408) + *ol-*. Dilçin’in *iñ çiiñ ol-* yapısındaki *iñ çiiñ* kelimelerini yabancı bir dilden alıntı olarak göstermemiş olması da (Dilçin 1991: 614) kanaatimizi doğrulamaktadır.

inecek/inecik “merdiven, seyyar merdiven” < **in-** + ?? (s. 398). Türkiye Türkçesinde *-ecek*+ sıfat-fiil ekiyle kurulmuş sıfat tamlamalarındaki isimlerin zamanla kullanımdan düşmeleriyle sıfatlar kendi başlarına kalıcı adlara dönüşebilmektedirler. Ekin böyle durumlarda *açacak, çekecek, silecek, tutacak* gibi araç gereç adları türettiği de bilinmektedir (Korkmaz 2003: 68-69).

irişgin “et sucuğu” < ?? (s. 407). Kelime “olgunlaşmak” anlamındaki *eriş-* fiilinin (TS 645) *-gin+* eki almış biçimidir: *eriş-gin+* > *irişgin*. Aynı kelime ağızlarda *erişgi, erişgil, erişgin, erişki, erişkin* biçimlerinde de bulunmaktadır (DS V: 1772).

issüz/BSTT. issiz “tenha, kimsesiz (yer hakkında) < **issi** + privativum eki (s 416). Tietze kelimenin *issi*’den geldiğini belirtmiş; ancak kelimenin anlamını vermemiştir. Sözlüğüne aldığı *issi* ise bu kelimeyle alakası olmayan “sıcak” anlamındaki *issi*’dir. Bu durum sözlüğü okuyanlar tarafından yanlış anlaşılmaya sebep olmaktadır. “tenha, kimsesiz” anlamındaki *issiz/issiz* malum olduğu üzere *idi* “sahip” + *-siz* (> *iği-siz* > *izi-siz* > *isi-siz* > *is-siz*) kelimesinden günümüze ulaşmıştır (*is* “sahip”, *is-si* “sahibi” için bk. TSD 263).

itikle- “üstüste itmek” < **it-** ??; daha çok nadir olan **itikle-**‘nin varyantı mı? (s. 429). Kelime *it-* fiilinin *-e-* “fiilden fiil”, *-k+* “fiilden isim” ve *+le-* “isimden fiil” eklerini almasıyla türetilmiştir: *it-e-k+le-* (TKBS 443).

SONUÇ

Bu çalışmanın tek amacı Türkiye Türkçesinin yakın dönemde yayımlanmış önemli etimolojik sözlüklerinden biri olan *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*’nın ikinci cildinin bazı maddeleri üzerinde görüşler ileri sürülerek esere katkı sağlamaktır. Zira dilin en zor alanlarından biri olan etimoloji üzerinde Tietze’nin böyle bir çalışmayı ortaya koymuş olması bile takdire şayandır. Ancak sözlüğe bir bütün olarak bakıldığında pek çok kelimenin etimolojisi konusunda çalışmanın kısır kaldığını ifade etmenin bir gereklilik olduğu da ortadadır. Sıkıntının kaynağında Türkçenin etimolojik sözlüklerinin bugüne kadar şahıslar nezdinde yazılmış olmasının yattığını ve bu durumun mükemmele ulaşma konusunda yeterince fayda sağlamadığını belirtmekte fayda görüyorum. Bu bağlamda Türk Dil Kurumunun artık Türkçenin tatmin edici bir etimolojik sözlüğünü hazırlamak için gerekli olan bir Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü Çalışma Grubu’nu kurmasının önemine inanıyorum.

KISALTMALAR

Eser ve Dil Kısaltmaları

- Ar. : Arapça.
 Az. : Azerbaycan Türkçesi.
 Bulg. : Bulgarca.
 DS : Derleme Sözlüğü.
 EDPT : An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish.
 EDAL : Etymological Dictionary of Altaic Languages.
 EUTS : Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü.
 Far. : Farsça.
 Fr. : Fransızca.
 TS : Türkçe Sözlük.
 İng. : İngilizce.
 Kırg. : Kırgız Türkçesi.
 Kürd. : Kürtçe.
 LL : Lehçetü’l-Lugat.
 OTL : Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat.
 ÖTS : Ötüken Türkçe Sözlük.
 TSD : Türkçenin Sözcük Dağarcığı.

- TES : Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü.
TKBS : Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü.
TS : Türkçe Sözlük.
Tü. : Türkçe.
TVS : Türkçe Verintiler Sözlüğü.
YTS : Yeni Tarama Sözlüğü.
Yun. : Yunanca.

Diğer Kısaltmalar

- bk. : bakınız.
is. : isim.
krş. : karşılaştırınız.

KAYNAKLAR

- Alkayış, Fatih (2007), *Türkiye Türkçesindeki Bitki Adları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kayseri.
- Ata, Aysu (1997), *Nâsırüd'dîn bin Burhânü'd-dîn Rabgûzî, Kısasü'l-Enbiyâ*, 2 C., TDK Yay., Ankara.
- Atalay, Besim (1999), *Divanü Lûgat-it Türk Dizini (Endeks)*, C. 4, 4. bsk., TDK Yay., Ankara.
- Banguoğlu, Tahsin (1986), *Türkçenin Grameri*, TDK Yay., Ankara.
- Caferoğlu, Ahmet (1993), *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Clauson, Sir Gerard (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford.
- Çağbayır, Yaşar (2007), *Ötüken Türkçe Sözlük*, 5 C., Ötüken Yay., İstanbul.
- Devellioğlu, Ferit (1996), *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 13. bsk., Aydın Kitapevi Yay., Ankara.
- Dilçin, Cem (1983), *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara.
- _____ (1991), *Mes'üd bin Ahmed, Süheyl ü Nevbahâr (İnceleme-Metin-Sözlük)*, TDK Yay., Ankara.
- Eren, Hasan (1999), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Bizim Büro Yay., Ankara.
- Ersoy, Feyzi (2007), “+gil Eki Üzerine”, *Dil Araştırmaları*, S. 1, s. 21-29, Ankara.
- Gülensoy, Tuncer (2007), *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, 2 C., TDK Yay., Ankara.

- Güner, Galip (2003), *Türk Dilinde Ünsüz Değişmeleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kayseri.
- _____ (2006), “Türkiye’de Kelime Etimolojisi Üzerine Yayımlanan Makalelere Dair Bir Bibliyografya Denemesi”, *Journal of Turkish Studies-Türklük Bilimi Araştırmaları*, Vol. 30/II, Harvard, s. 77-93.
- İlker, Ayşe (1997), *Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil*, TDK Yay., Ankara.
- Karaağaç, Günay (2008), *Türkçe Verintiler Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara.
- Kırkkılıç, Ahmet (1999), *Şeyhülislam Mehmed Esad Efendi, Lehçetü’l-Lügat*, TDK Yay., Ankara.
- Korkmaz, Zeynep (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yay., Ankara.
- Li, Yong Song (2004), *Türk Dillerinde Sontakular*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 40, İstanbul.
- Paçacıoğlu, Burhan (2006), *VIII.-XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı*, Bizim Büro Yay., Ankara.
- Starostin, Sergei, Anna Dybo, Oleg Mudrak (2003), *Etymological Dictionary of Altaic Languages*, 3 C., Brill, Leiden-Boston.
- Steingass, F. (2005), *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Çağrı Yay., İstanbul.
- Tekin, Talat (2000), *Orhon Türkçesi Grameri*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 9, Ankara.
- Tietze, Andreas (2009), *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı-Sprachgeschichtliches und Etymologisches Wörterbuch des Türkei-Türkischen*, Osterreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien.
- _____ (2003), “Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı ve Gelişme Safhaları”, *Türk Dili*, Haziran 2003, C. LXXXV, S. 618, s. 563-567.
- Türkçe Sözlük* (2005), 10. bsk., TDK Yay., Ankara.
- Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (1993), 12 C., TDK Yay., Ankara.
- Zülfikar, Hamza (1995), *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler*, TDK Yay., Ankara.